

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Idea Theologiæ Moralis

Petrus <a Sancto Josepho>

Coloniæ, 1648

VIII. De justitia erga homines secundum se spectata.

urn:nbn:de:hbz:466:1-38935

poenæ incurruntur, quando pretium promissum solvitur siue ex toto, siue ex parte.

Nota 3. Et si beneficium simoniacè acquisitum jure divino dimittendum non sit, quia simonia non impedit, quin collator habuerit potestatem, & voluntatem transferendi beneficium; & pretium dans, capacitatem & voluntatem illud acceptandi. Constare tamen ex jure Ecclesiastico ejusmodi beneficium dimittendum esse, itemque pretium illius restituendum. Dubium est autem, cuinam restitutio siue beneficii siue pretii facienda sit. Qua in re

Dico 1. Beneficium simoniacè acquisitum restituendum esse superiori, non autem ei à quo eruptum fuit. 2. Pretium datum pro beneficio, restituendum esse ipsi danti, si beneficium nondum sit traditum; quia jura non statuunt, ut alteri derur. 3. Si beneficium collatum est, pretium restituendum esse Ecclesie, quæ injuriam passa est, vel erogandum in pauperes: non modo post judicis sententiam, sed etiam ante illam, ut authores communiter ex jure colligunt.

CAPUT VIII.

De justitia erga homines secundum se spectata.

RESOLUTIO I. *Justitia definitur salet ex Juris peritis, Perpetua & constans voluntas jus suum unicuique tribuendi.*] ITA omnes cum sancto Thom. 2. 2. quæst. 58. art. 1. Ut autem hanc definitionem melius percipias, *Nota 1.* Justitiam hic à nobis non sumi pro gratia habituali, qua quis denominatur justus, aut pro concentu omnium virtutum, qui interdum justitia appellatur; sed pro speciali virtute morali existente in voluntate, sicut in proximo subjecto, per quam homo ordinatur ad alterum, unicuique quod suum est reddendo. Unde distinguitur à fortitudine, & temperantia, quia hæc perficiunt hominem in ordine ad seipsum, justitia verò in ordine ad alterum. Distinguitur etiam ab amicitia, pietate,

liberalitate, obedientia, aliisque virtutibus, quæ etsi quodammodo sint ad alterum, non tamen reddendo illi jus suum, eo modo quo justitia illud reddit, ut jam dicemus. Unde cum à perfecta ratione justitiæ deficiant, dicuntur virtutes justitiæ annexæ, seu partes illius potentiales, propter quandam affinitatem & connexionem quam cum illa habent, ratione objecti.

Nota 2. Ex S. Thoma 2. 2. quæst. 80. art. unico, dupliciter aliquam virtutem ad alterum existentem, à ratione justitiæ deficere. 1. In quantum deficit à ratione æqualis, quomodo religio erga Deum, pietas erga parentes, & observantia erga virtute præcellentes, (ad quam reducitur obedientia ex respons. ad 3.) deficiunt à perfecta ratione justitiæ, cum æquale reddere non possint. 2. In quantum deficit à ratione debiti, quomodo reliquæ virtutes ad alterum se habentes, à ratione justitiæ deficiunt; siquidem justitia respicit debitum legale, seu ad quod reddendum aliquis lege astringitur; illæ verò virtutes debitum tantum morale respiciunt, seu quod ex virtutis honestate debetur: sive tale debitum adeò sit necessarium, ut sine eo morum honestas conservari non possit, quale est debitum quod attendunt veritas, gratitudo, & vindictio, sive sit tantum necessarium secundum quid ad conservandam morum honestatem: qua ratione liberalitas, affabilitas, seu amicitia, aliæque hujusmodi debitum morale respiciunt.

Nota 3. Jus seu debitum legale esse duplex, aliud simpliciter, aliud secundum quid. Jus simpliciter, quod etiam politicum appellari solet, tres exigit conditiones. 1. Ut simpliciter sit debitum. 2. Ut constituat æqualitatem simpliciter. 3. Ut sit simpliciter ad alterum, quod saltem quoad voluntatum, & jurium seu dominiorum distinctionem alterum sit. Jus verò legale secundum quid, est illud, in quo aliqua ex duabus postremis conditionibus deficit, nempe perfecta æqualitas, vel alteritas. Unde inter dominum, & ser-

& servum, inter patrem, & filium, inter virum, & uxorem, quatenus concipiuntur ut sunt quid unum, non est justitia simpliciter, quia hujus proprium obiectum est justum simpliciter, sed tantum justitia secundum quid, quæ scilicet tendit ad servandum jus secundum quid. Dixi, quatenus concipiuntur ut sunt quid unum: nam si concipiuntur ut homines, distincta jura habentes, nil vetat quin vera justitia inter illos exerceri possit.

Porro non ideò jus quod est inter patrem, & filium, &c. dicitur secundum quid, quia est minus perfectum; constat enim jus paternum & filiale esse naturaliter magis debitum, adeoque magis perfectum, quam jus politicum, quod inter æquales versatur: dicitur ergo secundum quid, quia non nisi improprie est tale, quale est jus politicum, seu quia non versatur inter personas omnino inter se distinctas, neque perfectam adæquationem habere potest.

Nota 4. Jus illud seu opus justum, quod ut à justitia attendatur, diximus debere esse alteri debitum, & æquale, supponere in alio jus exigendi, & respectu talis juris dici debitum, & æquale, ideò enim tibi debeo decem nummos, quia in te est jus eos à me repetendi. Et rursus, ideò opus illud solvendi talem summam, dicitur æquale, quia commensuratur juri quod habes eam exigendi à me; cum jus illud non sit in te, nisi ad decem nummos ut suppono. Unde cum justitia dicitur reddere cuique quod suum est, duobus verbis indicantur 1. Justitiæ munus esse, constitutere æqualitatem. 2. Æqualitatem illam non esse semper rei ad rem: cum non sufficiat ad justitiam, extante re invito domino accepta, velle ei reddere omnino æqualem: imò è contra vera fit justitia, si cum nequeas totum debitum reddere, restituas quantum potes. Sed eam sumi per ordinem ad jus alterius, ita scilicet ut opus exhibitum commensuretur cum jure, quod alius habet hic & nunc exigendi;

qua ratione reddens quod potest, et si non possit totum quod debet, censetur exercere actum justitiæ, quia creditur non habet jus, majorem summam tunc exigendi.

Nota 5. Hinc posse intelligi, quo sensu justitiæ communiter dicatur habere medium rei; alia verò virtutes morales medium rationis. Sensus enim est, propriam esse justitiæ, tantum reddere quantum debetur, sine ullo ordine ad ipsum operantem: quia sive sit sanus, sive æger, &c. debet constituere æqualitatem inter opus exhibitum, & jus alterius. At verò medium quod attenditur à virtutibus aliis moralibus, quæ circa passiones versantur, non ita ex natura rei determinatum est, sed juxta regulas prudentiæ potest variari, per ordinem ad operantem, variasque circumstantias illius. Unde eum longè diversæ sint hominum complexionibus, certissimum est, non posse unum & idem medium rei, in materia temperantiæ, & fortitudinis pro omnibus constitui, sed singulis illud assignandum esse, quod juxta rationem rectam cujusque dispositioni, & viribus magis congruit.

Nota 6. Ex his etiam posse colligi, cum justitiæ per se hominem ordinet ad alterum, eam propriè non versari circa passiones, sed tantum circa res, & actiones externas, per quas homo ordinatur ad alterum, seu quibus homines inter se communicare possunt, aliquid sibi tribuendo, vel subtrahendo. Ita tamen ut res ipsa sint materia remota justitiæ, actiones verò materia illius proxima. Verum hoc non impedit, quin justitiæ versetur per accidens circa passiones, quatenus interventu aliarum virtutum eas moderatur, ne earum impulsu aliquid contra æqualitatem fiat. Quò fit ut justitiæ per se cohibeat adulterium, quatenus cum æquitate pugnat: ut autem ab immoderata concupiscentia oritur, per temperantiam.

Nota denique, ex dictis colligi etiam posse, r. Ob-
jectum

jectum materiale justitiæ, ut est virtus particularis, aliud nihil esse quam, opus externum justum, quod secundum æqualitatem superius explicatam alteri debitum est: objectum verò illius formale esse idem opus, quatenus eo modo debitum est. Justitia enim proximè intendit reddere unicuique quod suum est, & ex motivo honestatis quæ in tali redditione reperitur, suos actus elicit. 2. Si fiat comparatio inter opus justum, & jus illud morale, ejus intuitu debitum est, seu personam eo jure præditam; non incongruè dici posse, illud quidem opus quod à justitia intenditur, & exterius exhibetur esse objectum quòd; personam verò quæ tale jus habet, esse objectum cui, quatenus vi juris illius, opus justum & æquale ei debitum est.

RESOLUTIO II. *Justitia particularis vulgò dividitur in distributivam, & commutativam.*] DE hac divisione agit S. Thomas 2.2. quæst. 61. per quatuor articulos, quorum 1. Concludit, divisionem illam esse convenientem; quia privata persona, ad quam justitia particularis ordinatur, comparatur ad communitatem, sicut pars ad totum. Potest autem ad aliquam partem duplex ordo attendi, unus quidem partis ad partem, cui similis est ordo unius personæ ad aliam. Et hunc ordinem dirigit justitia commutativa, quæ consistit in his quæ mutuo fiunt, à duabus personis ad invicem. Alius ordo attenditur totius ad partes, & huic ordini assimilatur ordo ejus, quod est commune, ad singulas personas, quem quidem ordinem dirigit justitia distributiva, ejus proprium est distribuere bona communia, secundum proportionalitatem. Et ideo duæ sunt justitiæ species, scilicet commutativa, & distributiva.

Quædam autem *notanda* sunt ex responsionibus ad argumenta. 1. Quando aliquid ex bonis communibus in singulos distribuitur, quemlibet recipere quod suum est; quia sicut pars, & totum quodammodo idem sunt, ita id quod est totius,

quodammodo est partis. 2. Etsi actus distributionis bonorum communium sit tantum in eo, qui bonis communibus præest justitiam tamen distributivam esse etiam in subditis, in quantum scilicet justam distributionem approbant, eaque contenti sunt. 3. Justitiam distributivam, & commutativam distingui specie, quia non tantum distinguuntur secundum unum, & multa, sed etiam secundum diversam rationem debiti: alio enim modo debetur alicui, id quod est commune, & alio modo id quod est proprium. Quæ ratio melius ex sequentibus intelligi poterit.

Artic. 2. docet 1. Medium in justitia distributiva sumi, secundum geometricam proportionem: nam in tali justitia datur aliquid personæ privatae, in quantum bonum totius est debitum parti; quod quidem tanto majus est, quanto ipsa pars majorem habet principalem in toto. Et ideo in justitia distributiva, tanto plus alicui de bonis communibus datur, quanto illa persona majorem habet principalem in communitate: adeoque ibi non attenditur medium, secundum æqualitatem rei ad rem, sed secundum proportionem rerum ad personas, ut scilicet sicut una persona excedit aliam, ita etiam res, quæ datur uni personæ, excedit rem quæ datur alii. Docet 2. In commutationibus attendi medium, secundum proportionem arithmeticam: redditur enim aliquid alicui singulari personæ, propter rem ejus quæ accepta est, ut maxime patet in emptione & venditione, in quibus ratio commutationis primò invenitur. Et ideo oportet adæquare rem rei, ut quanto iste plus habet quam suum sit, de eo quod est alterius; tantumdem restituat ei cujus est.

Nota ex respons. ad 3. In actionibus & passionibus conditionem personæ facere ad quantitatem rei; major enim est injuria, si percutiatur princeps, quàm si percutiatur privata persona. Et ideo con-

ditio-

ditionem personæ in justitia distributiva attendi secundum se, in commutativa autem per accidens, quatenus per illam diversificatur res, seu injuria compensanda.

Artic. 3. docet 1. Justitiam distributivam, & commutativam non distingui ex parte materiæ remotæ, quia eadem res quæ possunt distribui, ut pecuniæ, honores, &c. In commutationem venire possunt. 2. Eas distingui quoad materiam proximam, quæ in externis earum operationibus consistit: siquidem justitia distributiva habet pro materia proxima, distributiones bonorum, & onerum communium, commutativa verò commutationes, & compensationes rerum, quæ humanis usibus sunt accommodatæ. 3. Hujusmodi commutationes esse duplices, alias utrinque voluntarias, nempe tam ex parte ejus qui accepit, quàm ex parte ejus à quo accipitur; ejusmodi sunt emptio & venditio, ususfructus, commodatum, mutuum, locatio, & conductio, depositum, impignoratio, & fidejussio: quibus addi possunt alii contractus, de quibus infra. Alias partim involuntarias, nempe ex parte ejus à quo aliquid accipitur, inter quas numerantur furtum, rapina, dolosa occisio, veneficium, percussio fraudulenta, violenta caedes, incarceratio, verberatio, mutilatio, falsum testimonium, detractio, falsa accusatio, convitium, adulterium, seductio servorum, aliique modi quibus proximus lædi potest. Quanquam dici potest, plerasque ex istis commutationibus, quæ comprehendunt delicta, quibus infertur damnum proximo, vel fit illi injuria, esse involuntarias ex parte ejus qui accipit, quales sunt percussio, flagellatio, & similes: qui enim percutitur, aut flagellatur, aliquid contra voluntatem suam accipit.

Nota, illud esse discrimen inter commutationes jam dictas, quòd justitia movet ad priores, tanquam ad proprias operationes, quia sunt justæ, non autem ad posteriores, eo quòd injustæ sunt. Quare

cum dicimus ejusmodi commutationes esse materiam proximam justitiæ commutativæ, sensus est, justitiam circa illas versari, ut eas corrigat; & ad æqualitatem per debitam compensationem reducat.

*Articulo 4. Docet 1. In justitia distributiva justum ex contrapasso non constituitur, quia ibi non exigitur, ut pars communitatis tantum conferat, quantum illi tribuitur. 2. Idem plerumque contingere in justitia commutativa, quia contrapassum dicitur, quando aliquis tale quid patitur, quale alterum pati coëgit. At in hoc non semper est æqualitas, requisita ad justitiam commutativam, ut patet si plebejus qui percussit principem, tantum repercutiretur: aut si ab eo qui alienum abstulit invito domino, tantumdem solum auferretur: tunc enim major esset actio, quam passio, quia non injuria, sed damnum dumtaxat compensaretur. 3. Per accidens tamen in justitia commutativa justum ex contrapasso posse constitui: nempe quando juxta moralem æstimationem, ponitur æqualitas inter passionem, & actionem: ut si quis juxta legem statutam *Exodi 21.* Quinque boves pro uno bove restituat, & quatuor oves pro una ove.*

RESOLUTIO III. Inter species justitiæ numerari etiam solet justitia legalis.] RATIO colligi potest ex præcedentibus: nam in communitate triplex habitu- do intelligi potest, quarum prima est, totius ad partem: secunda, partis ad totum: & tertia, partis ad partem: sicut autem justitia distributiva ordinat totum ad partem, & commutativa partem ad partem, ita merito requiritur quædam species justitiæ, quæ ordinet partem ad totum. Atque id munus tribuitur justitiæ, quæ vulgo legalis seu generalis appellatur.

Quæres 1. An justitia legalis sit quoad essentiam virtus specialis. Respondeo affirmativè, ex S. Thoma 2. 2. quæst. 58. artic. 6. ubi ait, quod sicut charitas quæ respicit bonum divinum, ut proprium ob- jectum, est quædam specialis virtus secundum suam esseu-

essentiam: ita etiam justitia legalis est quaedam specialis, virtus secundum suam essentiam, secundum quod respicit commune bonum, ut proprium objectum. Quibus verbis tradit rationem nostram responsionis, quia scilicet ea est virtus specialis, quæ habet proprium & speciale objectum: ad justitia legalis habet ejusmodi objectum, nempe bonum commune, ut sic, in hoc enim spectatur specialis honestas, ad quam habitus virtutis terminari potest. Ergo est specialis virtus. *Confirmatur*: nam est quaedam correlatio inter justitiam distributivam, & legalem quatenus per illam bona communia distribuuntur particularibus, & per istam particulares sua bona referunt ad communitatem: constat autem ex communi sententia, justitiam distributivam esse virtutem specialem, ergo idem à pari de justitia legali dicendum est.

Dices, nonne omnes aliæ virtutes particulares, per proprios actus respiciunt bonum commune; Ergo non oportet ponere justitiam legalem, tanquam habitum ab iis distinctum. *Respondeo* virtutes particulares respicere bona particularia, adeoque præter illas ponendam esse virtutem quandam veluti generalem, quæ ad bonum commune attendat: eo quod bonum commune, & bonum privatum possunt constituere diversa objecta formalia, propter diversas honestates, & difficultates quæ in iis reperiuntur.

Quæres 2. Quomodo justitia legalis se habeat ad pietatem, obedientiam, & justitiam particularem seu strictè sumptam, cum quibus magnam consonantiam habere videtur. *Respondeo* 1. eam distingui à pietate, ut colligitur ex S. Thoma 2. 2. *quæst.* 101. *artic.* 5. ad 5. ubi ait, pietatem se extendere ad patriam, secundum quod est nobis quoddam essendi principium, justitiam verò legalem respicere bonum patriæ, quatenus est bonum commune.

Respondeo 2. Eam etiam distingui ab obedientia, ut

hæc est virtus specialis, siquidem obedientia sic spectata fertur in res præcepto vetitas, aut imperatas, quatenus sunt vetitæ, aut imperatæ. Justitia vero legalis respicit bonum communitalis, ut sic, siue aliquo præcepto imperatum sit, siue non.

Respondeo 3. Ex communiore sententia, justitiam legalem esse speciem quandam justitiæ strictè sumptæ: quod probatur, tum quia cum justitia distributiva inter species justitiæ rigorosè numerari soleat, non apparet cur justitia legalis non etiam inter illas sit recensenda; tum quia in justitia legali reperiuntur conditiones necessariae, & sufficientes ad justitiam propriè dictam, nempe debitum, alteritas, & æqualitas. Cives enim ut partes Reipublicæ, cujus commodis fruuntur, tenentur bonum illius promovere, & defendere, suntque singuli sufficienter à communitate distincti quoad jura, & dominia cuique propria. Ac denique possunt suis operationibus totum illud jus adæquare, quod communitas in illos habet.

Quæres 3. An justitia legalis sit species distincta, à duabus illis vulgaribus justitiæ speciebus, distributiva nempe & commutativa. *Respondeo 1.* non distingui ab utraque, quia cum non possit servari æqualitas, quam justitia respicit, nisi aut secundum proportionem geometricam, aut secundum arithmetica; neque etiam dari potest, nisi duplex justitiæ species, nempe distributiva, quæ priorem proportionem, & commutativa, quæ posteriorem servare intendit. Quare aut justitia legalis non est propria justitia, aut ad alteram ex dictis speciebus reduci debet.

Respondeo 2. Justitiam legalem reducendam esse ad speciem justitiæ commutativæ, siquidem per illam constituitur æqualitas arithmetica, inter officia quæ cives ob bonum commune exhibere debent, & jus quod habet communitas tale quid ab iis exigendi: hujusmodi autem adæquatio ad justitiam commutativam pertinet.

RESO.

RESOLUTIO IV. *Justitia etiam vindicativa est vera species justitiae, non tamen à commutativa distincta.*]
 PRIOR PARS PROBATUR, quia illa est de vera justitia, cujus proprius actus externus est adæquatus juri alterius, ei que debitus ex supradictis; atqui actus proprius externus justitiæ vindicativæ est hujusmodi; licet enim vindicatio non sit debita, ei qui punitur, quippe qui non habet jus aliquod in ultorem, ut ab eo puniatur; quia aliàs injuria illi fieret, si eï pœna condonaretur: est tamen debita Reipublicæ, à qua Judex potestatem accepit scelera ulciscendi; & parti læsæ, cujus nomine tenetur pœnam condignam peccanti imponere, per quam damnum, vel injuria illata, perfecte resarciatur. Ergo nihil deest justitiæ vindicativæ, ut sit vera & propria species justitiæ.

Quod enim dicunt aliqui, pœnam pro injuria impositam, non resarcire damnum illatum personæ offensæ, eo quòd semper integrum perseverat; aperte falsum est, quia juxta moralem æstimationem, damnum illud per multam pecuniariam, aliamque satisfactionem æquivalentem sufficienter compensari potest; ita ut læsus tantumdem recipere censatur, quantum ei ablatum fuit. Hinc

Posterior pars suadetur, quia illa justitia est commutativa, quæ servat æqualitatem rei ad rem, modo superius explicato: atqui justitia vindicativa eam servat, cum pœnam statuat respondentem quantitati delicti. Quare ad justitiam commutativam reduci debet. Atque hanc esse sententiam S. Doctoris patet ex 2.2. quæst. 61. art. 4. in corpore, ubi ex Aristotele ait, contrapassum quo quis tanta pœna plectitur, quanta fuit culpa illius, esse justum commutativum. Et consequenter in respons. ad 1. ait, formam divini judicii attendi, secundum rationem commutativæ justitiæ, prout scilicet recompensat seu adæquat præmia meritis, & supplicia peccatis.

Dices, in justitia vindicativa nō modo haberi rationem

nem

nem peccatorum, sed etiam personarum: qui enim Regem offendit, majus supplicium meretur, quam qui plebejum; hoc autem est proprium justitiæ distributiæ. *Respondeo* ideo in justitia vindicativa haberi rationem personarum, quia eo gravius est peccatum, cæteris paribus, quo persona offensa est dignior. Unde majorem pœnam imponere pro peccato, in personam digniorem commisso, hoc munus est justitiæ commutativæ, quæ æqualitatem inter pœnam, & culpam constituere debet, undecunque gravitas istius sumatur.

Quæres, an sit actus justitiæ commutativæ, quod læsus exigit à Judice vindictam, pro injuria illata. *Respondeo affirmativè*; ut colligitur ex S. Thoma *quæst. citata art. 1. ad 3.* ubi docet, justitiam distributivam in subditis reperiri; quatenus acquiescunt distributioni bonorum communium, factæ per superiorem. Similiter enim dici potest, personam privatam exercere actum justitiæ commutativæ, quando à Judice vindictam injuriæ commensuram postulat, ut ita inter læsum, & lædentem æqualitas constituatur. *Et ratio est*, quia exercere actum virtutis, & velle ut quis eum exerceat, ad eandem honestatem pertinet. Quare cùm persona publica exerceat justitiam commutativam, quando imponit pœnam æqualem culpæ, ut dictum est; ejusdem virtutis actum censetur elicere privata persona, dum ultionem injuriæ sibi illatæ deponit, ad resarciendam in æqualitatem quæ inter ipsam, & lædentem constituta est.

Neque refert, quòd per actum illum non reddat quis alteri jus suum; hinc enim tantum sequitur, eum non esse actum completum & perfectum justitiæ. Quod tamen non impedit, quin vere quoad affectum ad justitiam spectet, quia non modo alteri reddere quod suum est, sed etiam velle, ut quis illud reddat, ejusdem rationis & honestatis opus est. Quibus autem modis aliquis habeat jus in re, ita ut suam appellare possit, ex sequenti capite intelligetur.